

BOGANMELDELSER

Ragnar L Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug: Politirett. Gyldendal Norsk Forlag, 2.utgave, 2004, 1180 sidor.

Boken, vars 1.utgave kom 1998, är reviderad och uppdaterad per 1 januari 2004. Den består av fyra delar – Del 1 behandlar allmänna förvaltningsrättsliga principer och polisens organisation på 145 sidor, Del 2 behandlar polisens målsättning, uppgifter och fullmakter på 505 sidor, Del 3 behandlar polisens förvaltningsuppgifter och register på 108 sidor och Del 4 behandlar speciella polisrättsliga ämnen på 273 sidor. Dessutom förekommer register över domar, lagar och föreskrifter på 81 sidor.

Framställningen i boken tar sin utgångspunkt både i det funktionella (materIELLA) och det organisatoriska (formella) polisbegreppet och författarna definierar polisrätt som läran om polisen som förvaltningsmyndighet och "strafforfølgning-myndighet". Framställningen beskriver sedan: a) rättsreglerna, som organiserar den norska polisverksamheten, b) rättsreglerna för polisens syfte, uppgifter, polismannens rättigheter och skyldigheter, när och hur polisen skall ingripa, kontroll av polisen samt internationellt polissamarbete, c) rättsreglerna för polisens biståndsplikt till andra offentliga myndigheter och d) rättsreglerna för polisens "rena" förvaltningsuppgifter.

Författarna framhåller att det inte varit möjligt att i detalj beskriva alla de situationer i det praktiska livet, som berör polisverksamheten eller som den enskilde polismannen kan komma i kontakt med. Författarna har gjort ett urval av problemställningar, som de ansett principiellt viktiga, något som man kan instämma i. Polisens två huvuduppgifter - ordningstjänst och efterforskningstjänst (strafforfølgning) har enligt författarna fått en summarisk behandling i boken p g a att andra författare behandlat detta ämne utförligt. Detsamma gäller polisens uppgifter med vägtrafiken.

Bokens målgrupp är i första hand polistjänstemän, polishögskolestudenter, polisjurister och juriststudenter med polisrätt som specialfack men även åklagare, domare, advokater och andra med intresse för polisens arbete har stor nytta av denna välskrivna bok. De tre författarna har nämligen stor sakkunskap – både teoretisk och praktisk – av polisverksamheten. Auglend är chef för norska Polishögskolan med tidigare bred erfarenhet från sitt arbete inom straffprocessen bl a som kriminalchef och domare. Mæland är professor i rättsvetenskap med ansvar för straffrätt, polisrätt och processrätt vid juridiska fakulteten i Bergen. Han har också stor erfarenhet av arbete inom straffprocessen bl a som domare och lagstiftare. Røsandhaug har flerårig erfarenhet av polisarbete både nationellt och internationellt.

Hans Klette
Lunds universitet

Nils Christie: En passende mængde kriminalitet. Oslo: Universitetsforlaget 2004. ISBN 82-15-00231-5. 153 sider.

Nils Christie overrasker altid. Også den, der har læst mange af Christies bøger og hørt ham holde mange foredrag, overraskes af de store og små og af hinanden helt uafhængige brudstykker, som efterlader læseren med en oplevelse af den mest indlysende sammenhæng.

At omtale de gamle tanter, der om vinteren måtte skiftes til at gå ud, fordi de kun ejede én vinterfrakke, jagten på et par nye underbukser i et canadisk stormagasin og børns iver i den frit udviklede leg i samme bog forekommer allerede vanskeligt. Kunsten stiger til det umulige, når hele bogens formål er at kaste kritisk lys på verdens stigende fangetal.

Christie vil have os til at forstå, at de forfærdeligste handlinger er en tilbagevendende del af menneskenes historie – en del af vor skæbne. Vi når omkring mange niveauer for konflikter og konfliktløsning på de relativt få sider. Fra hustruvold til kz-lejrene under 2. verdenskrig og fra retsopgøret efter krigen til de sydafrikanske sandhedskommissioner. Et vigtigt budskab er, at forbryderen aldrig *kun* er en forbryder. Han er altid også et menneske, en familiefar, en kollega, en nabo, en søn og meget mere. Der ligger kimen til erkendelse af det etisk og praktisk nødvendige i at tale sammen – at høre alle parter oplevelse af sagen – før volden slippes ind i situationen, og før man kaster bomber. Hvad er straf andet end vold og pine udført med statens velsignelse? Med Christies ord er straf ”pine ment som pine”, og pinepåføring er en aktivitet i fundamental disharmoni med værdier, vi sætter højt, som at man ikke med vilje skal lade andre komme til skade, og tilgivelse skal rage op over gengældelse. At begrænse brugen af fængselsstraf vil altså være det samme som at reducere disharmonien.

Det smukkeste i bogen er, efter min mening, de korte beretninger om mennesker, der har bevaret deres værdighed under de mest ydmygende forhold. Forfatteren forsøger ikke at sige, at vi blot alle sammen skal gå i sultestrejke, skrive digte eller holde foredrag bagefter, så tager vi ikke skade af de overgreb, vi udsættes for. Han beskriver blot eksempler på, at sådanne menneskelige kræfter findes. Enkeltes personlige integritet ændrer ikke ved, at mange liv ødelægges af overgreb fra andre. Det ændrer heller ikke ved at dette er forkasteligt. Men det beviser heller ikke, at man kan forhindre overgreb igennem overgreb.

Bogens sproglige fremkommelighed er en absolut styrke. Risikoen for, at de hyppige sceneskift giver et overfladisk indtryk, undgås. I det store hele kan bogen læses med udbytte af alle tænkende mennesker. Selv har jeg allerede lagt den på min 15-årige søns natbord og samtidig besluttet at inddrage den i undervisningen i det kommende universitetssemester.

Anette Storgaard
Aarhus Universitet

Rachel Kerr: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – An Exercise in Law, Politics, and Diplomacy. Oxford: Oxford University Press, 2004. Den 25 maj 1993 överraskade Förenta nationernas (FN:s) säkerhetsråd världssamfundet genom att grunda en internationell tribunal för lagföring av personer som gjort sig skyldiga till allvarliga kränkningar av internationell humanitär rätt på det forna Jugoslaviens territorium sedan 1991. Jugoslavientribunalen skapades av säkerhetsrådet efter att det konstaterat att situationen i det forna Jugoslavien utgjorde ett hot mot freden samt i syfte att återställa och upprätthålla internationell fred och säkerhet. Genom en *politisk* manöver skapades således en *rättslig* institution med ett *politiskt* mandat. Syftet med Rachel Kerrs bok är att undersöka hur Jugoslavientribunalen, som måste fungera i en komplicerad politisk kontext, lyckas skilja på politik och juridik. Är domstolen en självständig och opartisk rättslig institution? Eller har domstolens funktion politiserats? Med politisering förstår Kerr att politik *manipulerar* den rättsliga processen. Politisering måste således enligt henne åtskiljas från andra sätt på vilka politik kan vara ihopkopplat med domstolsfunktion. Att använda sig av politik för att främja en rättslig process är inte politisering. Inte heller det att man i beslutsfattandet beaktar tribunalens politiska mandat. För Kerr verkar begreppet politisering således vara nära besläktat med begreppet partiskhet.

Kerr inleder sin analys genom att diskutera grundandet av Jugoslavientribunalen och lyfter här särskilt fram säkerhetsrådets maktbefogenheter, utvecklingen av internationell straffrätt och det internationella statsamfundets reaktioner på Balkankonflikten. Gällande säkerhetsrådets maktbefogenheter konstaterar hon att grundandet av tribunalen inte var ett resultat av förändringar i det rättsliga regelverket (FN-stadgan), utan att skapandet av tribunalen möjliggjordes av en ny tolkningspraxis som i sin tur grundade sig på politisk vilja. Redan före grundandet av Jugoslavientribunalen hade säkerhetsrådet genom sitt handlande visat att slutet på det kalla kriget hade ändrat på rådets kapacitet att fatta beslut och sålunda förbättrat rådets möjligheter att genom tolkning stärka sin position som väktare av internationell fred och säkerhet (bl.a. genom att slå fast att människorättskränkningar *inom* en stat kunde hota internationell fred och säkerhet). De *rättsliga* befogenheter säkerhetsrådet har i förhållande till internationell fred och säkerhet är sammankopplade till hur man *politiskt* definierar hot mot internationell fred och säkerhet, vilket gör säkerhetsrådets maktbefogenheter omfattande. Vad gäller utvecklingen av internationell straffrätt, hävdar Kerr att existensen av internationella straffrättsliga normer var en förutsättning för grundandet av en internationell brottmålstribunal. Detta är naturligtvis sant. Före grundandet av Jugoslavientribunalen hade internationell straffrätt dock under en lång tid haft en mycket undanskymd roll och själva grundandet av tribunalen hade inte föregåtts

av färsk utveckling på rättsområdet. Att säkerhetsrådet valde att använda just *straffrätt* som metod var således överraskande. Att Kerr väljer att låta valet av metod bli okommenterat är därför beklagligt. Gällande det internationella stats-samfundets reaktioner på Balkankonflikten lyfter Kerr fram att grundandet av Jugoslavientribunalen hade föregåtts av en mängd andra åtgärder av FN och andra internationella organisationer. Enligt henne kan man förklara grundandet av tribunalen med det *tryck* som uppstod från flera relaterade håll: den allmänna opinionen i Jugoslavien, det internationella statssamfundets oförmåga att få slut på stridandet och förändringarna i det internationella politiska systemet i början av 1990-talet. Kerrs analys av faktorer som ledde till grundandet av tribunalen känns tyvärr rätt tunn. Föga eller ingen uppmärksamhet ges t.ex. åt det faktum att folkrättskränkningarna hände i Europa (brottsoffren var vithyade européer), massmediernas roll och individuella politikere/regeringsrepresentanters roll. I bokens tredje kapitel fokuserar Kerr på det praktiska som måste göras för att omvandla tribunalen från "ett papper" till en fungerande domstol. Här diskuterar Kerr sökandet efter en byggnad för tribunalen, de ekonomiska problem tribunalen hade i begynnelsen, valet av de första domarna, grundandet av registratorskontoret, problemen med att hitta en lämplig åklagare och att få igång förundersökningarna.

I bokens fjärde kapitel granskar Kerr tribunalens jurisdiktion. Enligt Kerr har rättsliga beslut gällande Jugoslavientribunalens jurisdiktion haft politiska konsekvenser. För det första har besluten inneburit att en viss version av händelserna slagits fast som den historiskt sanna, vilket önskades ha en helande verkan på den konflikttrabbade regionen. Enligt Kerr kan denna typ av beslut endast accepteras om tribunalens jurisdiktion uppfattades som rättfärdig. För det andra har man varit tvungen att tolka politiska händelser för att fastställa jurisdiktion, vilket i sig har haft politiska följder. Som ett exempel nämner Kerr karaktäriserandet av vissa delar av Balkankonflikten som mellanstatliga konflikter, vilket kräver erkännande av vissa enheter som självständiga stater. I själva substansdelen av kapitlet kommenteras Jugoslavientribunalens rättspraxis gällande jurisdiktion (*Tadic*-besluten), tribunalens företrädare framom nationella domstolar, tribunalens territoriella och temporära jurisdiktion, principerna för individuellt straffrättsligt ansvar och vem som kan åtalas samt tribunalens jurisdiktion gällande brott. Denna diskussion är saklig, men innehåller föga ny information. Intressantast är kanske Kerrs slutsats att tribunalens politiska mandat på tre olika sätt influerat jurisdiktionen: jurisdiktionen gällande brott är "mycket konservativ" (s. 91), tribunalens territoriella och temporära jurisdiktion (vad var sist och slutligen det hotet mot internationell fred och säkerhet som säkerhetsrådet reagerade på?) samt tribunalens tolkning av sin egen jurisdiktion och uppgift.

I kapitel fem diskuterar Kerr tribunalens process- och bevisföringsregler i den mån de enligt Kerr har en politisk dimension. En central frågeställning i kapitlet är hur tribunalen balanserar den anklagades rättigheter och det internationella stats-samfundets intressen. Kerr fokuserar här bl.a. på skillnaden mellan offentliga och hemligstämplade stämningsansökningar, problemen med s.k. regel 61-förhandlingar, tribunalens regler gällande bevisning, skyddet av brottsoffer och vittnen samt häktningförhållandena i tribunalens häkte i Scheveningen nära Haag. Kerr lyfter även fram vissa institutionella aspekter som har sitt ursprung i tribunalens stadga, t.ex. utnämmandet av s.k. *ad litem*-domare. Framställningen känns ohjälpligen rörig och det förblir oklart för recensenten varför just dessa element i "processen" uppfattas som sådana som har en politisk dimension. De frågor Kerr diskuterar i kapitlet hör till dem som har väckt debatt och kritik, men det är oviss i vilken mån de brister och problem som Kerr identifierar har förorsakats av politik eller beror på t.ex. praktiska omständigheter. Kerr har valt att inte ingående diskutera hennes förståelse av begrepp såsom politik och politisk, och detta gör hennes argumentation öppen för kritik. Är allt som inte är rätt/juridik politik? Bokens underrubrik skiljer på rätt, politik och diplomati, men även skillnaden mellan politik och diplomati lämnas öppen. Det Kerr troligtvis är ute efter att visa är att man i rättsprocesser är tvungen att ta i beaktande faktorer såsom konkurrerande intressen och resurser, och sättet på vilket man gör detta är ett uttryck för en viss världssyn ("politisk" syn) samt har konsekvenser för hur processen/tribunalen upplevs och bedöms av andra.

Utgångspunkten för bokens sjätte och sjunde kapitel är domare Antonio Casseses klassiska uttalande att Jugoslavientribunalen är som en jätte utan egna armar och ben, som behöver artificiella lemmar för att kunna fungera. Med detta avsåg Cassese det faktum att Jugoslavientribunalen inte kan fungera om inte stater samarbetar med tribunalen. Eftersom tribunalen har skapats genom en resolution av säkerhetsrådet antagen under kapitel VII i FN-stadgan har staterna en *rättslig* skyldighet att samarbeta med tribunalen. Tribunalens framgång är dock sist och slutligen i hög grad beroende av staters och internationella organisationers vilja att ge tribunalen politiskt och diplomatiskt stöd samt att frivilligt (ibland "frivilligt") samarbeta med den. Gällande s.k. "frivilligt" samarbete innehåller kapitel sex bl.a. en intressant beskrivning av hur diverse krav från Europeiska unionen och Europarådet gentemot vissa stater i det forna Jugoslavien fått dessa stater att börja samarbeta med tribunalen. Kerrs beskrivning av hur åklagarbyrån anpassat vädjandena om samarbete till de olika staternas nationella system visar också på ett lyckat sätt hur fel det är att tro att frågan om samarbete skulle ha lösts i och med sättet på vilket tribunalen skapats. Jugoslavientribunalen har även i sin rättspraxis varit tvungen att ta ställning till internationella organisationers skyldighet att samarbeta med tribunalen. Av särskilt intresse är tribunalens rättspraxis gällande

Röda korsets medarbetare, i vilken tribunalen har bekräftat att dessa inte behöver avslöja information de fått tillgång till i anslutning till sin yrkesutövning. Slutet av kapitel sex tar upp exempel på fall där stater samarbetat dåligt med tribunalen. Kapitel sju har tillägnats frågan om arrestering och överföring av anklagade personer till tribunalen. Även här är vissa staters/enheters ovilja att samarbeta och internationella organisationers roll centrala frågor. Kerr noterar att en vändpunkt för Jugoslavientribunalen ägde rum när internationella styrkor på sommaren 1997 började arrestera anklagade personer. Kapitlet hör till bokens mest intressanta och visar på ett tydligt sätt hur betydelsefullt goda kontakter med stater/statssamfundet är för Jugoslavientribunalens framgång.

Bokens sista egentliga kapitel tar upp sättet på vilket Jugoslavientribunalens åklagare utövat sin rätt att bestämma vilka fall som skall prövas av tribunalen. I motsats till nationella åklagare är Jugoslavientribunalens åklagare tvungen att i omfattande grad välja vilka fall som åtalas på grund av begränsade resurser. I sin analys understryker Kerr skillnaden mellan att ha prövningsrätt och att väcka s.k. selektiva åtal. I fall av prövningsrätt får åklagaren välja vilka fall som åtalas, men hennes/hans rätt att välja vilka fall som åtalas är begränsad av förutbestämda kriterier för väckandet av åtal. Selektiva åtal, å sin sida, baserar sig inte på några godtagbara kriterier, utan på ren och skär partiskhet. Kerr utgår i sin indelning av åtalspraxisen i perioder från vem som innehaft chefsåklagarposten. Till dags dato har tribunalen haft tre chefsåklagare, nämligen Richard Goldstone (1994-1996), Louise Arbour (1996-1999) och Carla Del Ponte (1999-). Enligt Kerr karaktäriserades Goldstones period av stora problem i förundersökningsarbetet på grund av pågående konflikt och av ett stort tryck att bevisa att tribunalen var en fungerande domstol. Goldstone använde sig därför av offentliga åtal och s.k. regel 61-förhandlingar. Valet av personer som åtalades styrdes i hög grad av praktiska omständigheterna och det väcktes åtal bl.a. mot vissa personer som inte hade ledande positioner under konflikten på grund av tribunalens oförmåga att få tag på de ledande krigsförbrytarna. Goldstones stora bedrift var därmed inte själva åtalen, utan grundandet av åklagarbyrån. Louise Arbour, som efterträdde Goldstone, valde en helt annan strategi och Kerr kallar henne för "prövningsrättens själ". Arbour började i högre grad rikta åtalen mot ledande krigsförbrytare, arbetade för att höja åtalens kvalitet och använde sig av diverse (påtrycknings)metoder för att få de åtalade arresterade. Hon fokuserade bl.a. på att förbättra samarbetet med NATO och införde hemliga åtal. Under hennes period åtalades bl.a. Slobodan Milosevic. År 1999 efterträddes Arbour av Del Ponte som av Kerr beskrivs som en person som saknar Arbours diplomatiska förmågor och som genom sina oförsiktiga uttalanden skadat tribunalens förmåga att arrestera åtalade. Kerrs analys av Del Ponte är mycket kort (ca två sidor) och känns rätt onyanserat kritisk.

I slutsatserna fastslår Kerr att tribunalens funktion inte har politiserats trots att man inte inom folkrätten på samma sätt som i nationella rättsordningar kan skilja på politik och juridik (detta anser vissa andra forskare vara en stereotypi!) samt upprepar sina argument från tidigare slutsatsstycken i boken. Hon diskuterar även kort hur tribunalen reagerat på Milosevics ifrågasättande av tribunalen och hans försök att forma processen så att den främjar hans intressen.

Sammanfattningsvis måste det sägas att Kerrs bok är rätt konfunderande läsning. Till bokens förtjänster hör ett flytande språk och en mängd information om intressanta detaljer i Jugoslavientribunalens funktionshistoria. Kerr lyckas även med att visa i en hur komplicerad kontext tribunalen fungerar. Sättet på vilket Kerr försöker besvara bokens huvudfråga – dvs. om Jugoslavientribunalens funktion har politiserats – är dock problematiskt. En brist är att Kerr inte ordentligt definierar nyckelbegrepp såsom politisering och politik. Kerr gör i boken vissa ansatser att belysa sin förståelse av fenomenet politisering, men dessa är inte tillräckliga för att få recensenten att förstå varför boken innehåller vissa kapitel/stycken. Varför diskuteras t.ex. sökandet efter en byggnad för tribunalen och förhållandena i tribunalens häkte i Scheveningen? Det känns som om Kerr skulle se i *allt* en politisk dimension, som gör att hon måste diskutera alla aspekter och detaljer i tribunalens funktion. Att i en bok på ca 200 sidor göra detta framgångsrikt går inte. Slutresultatet blir en rätt ytlig genomgång av en mängd olika frågor. De enda kapitlen i boken som har ett bra djup är de där Kerr mer ingående fokuserar på vissa aspekter av tribunalens funktion, dvs. kapitlen sex och sju om samarbete med tribunalen samt kapitel åtta om åklagarens utövning av prövningsrätten. Det skulle också ha varit intressant om Kerr hade diskuterat vad man inom människorättsjuridiken förstår med en oavhängig och opartisk domstol samt vilka krav straffrätten som metod medför, dvs. om Kerr hade belyst sin förståelse av juridiken. En mer ingående analys av juridiken skulle med största sannolikhet ha gjort analysen av politiken mer nyanserad.

Mikaela Heikkilä
Åbo akademi

Richard Wortley: Situational Prison Control. Crime Prevention in Correctional Institutions. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Som framgår av titeln tar boken upp frågan om ordning och kontroll i fängelser. Enligt Richard Wortley, verksam vid School of Criminology and Criminal Justice i Brisbane, kan ordningsstörningar bland fångar, som våld och hot, upplopp och rymningar minimeras med hjälp av situationellt brottsförebyggande. Genom att

uppmärksamma och undvika de förhållanden och situationer under vilka denna typ av ordningsstörningar uppstår kan och bör fängelsemiljön enligt honom göras säkrare för både fångar och personal. Utgångspunkten är ett perspektiv som ser till faktorer i fängelsemiljön snarare än egenskaper hos de intagna: "Situational intervention is about creating safe situations rather than creating safe individuals (s. 4)". Boken består av två delar. Den första av dessa behandlar situationell prevention mer generellt. Wortley argumenterar här för en modell som kombinerar vad som ofta uppfattas som motsatta huvudstrategier för kontroll: Ökade restriktioner och tillfällesbegränsning ("tightening up") respektive normalisering ("loosening off"). För att komma till rätta med kontrollproblem så handlar det enligt Wortley inte om ett val mellan dessa utan om att finna den rätta balansen mellan "hårda" och "mjuka" metoder. I bokens andra del går Wortley kapitelvis igenom olika former av ordningsstörningar – våld mellan intagna, våld mellan intagna och personal, självmord/skada, droganvändning, rymningar och upplopp. Utifrån modellen för situationellt förebyggande ges här förslag på olika åtgärder/strategier för att minska förekomsten av dessa problem. Wortley presenterar inga egna empiriska undersökningar men gör en genomgång av tidigare studier. Tyvärr är dessa oftast av äldre datum och frågor om empiri och metod behandlas ytterst sparsamt. För intresserade av området har boken dock relevans. Frågor om kontroll och säkerhet på fängelserna har på senare tid fått förnyad aktualitet, inte minst i Sverige. Säkerhetstänkandet har stärkts och ökade restriktioner för landets fångar har föreslagits. En strategi som enbart betonar hårdare kontroll riskerar dock att motverka sina syften. Frustrerade och arga fångar, konstaterar Wortley, är svårare att kontrollera. För att komma till rätta med kontrollproblem, som rymningar, kan det vara relevant med restriktioner och förändringar i den fysiska miljön. Men det handlar också om att se till de intagnas situation och försöka minska deras frustration. Det kan man enligt Wortley göra genom att erbjuda en meningsfull sysselsättning och genom att underlätta de intagnas kontakter med familj och vänner. Även utifrån frågan om ordning och kontroll går det alltså att argumentera för vikten av att se till fångars rättigheter och behov.

Anders Nilsson

Institutet för Framtidsstudier, Stockholm

Fleming Balvig & Lars Holmberg: Politi og tryghed. Forsøg med nærpolti i Danmark. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2004, 273 sidor.

I dagens samhälle placeras trygghet oftast högst av medborgarna bland de värden, som prioriteras i livet. Och det är inte fråga om objektiv utan subjektiv trygghet – man skall känna sig trygg. I detta sammanhang uppkom idén om närpolisen som

den centrala utgångspunkten för all polisverksamhet. Närpolisen kan karaktäriseras av fyra huvuddrag: 1) decentralisering av polisarbetet, 2) samarbete med lokalsamhället, 3) preventivt polisarbete och 4) fokus på medborgarnas upplevda trygghet.

Boken är en vetenskaplig utvärdering av sex försök med närpolis, som genomfördes i slutet av 1990-talet i Danmark. Fokus ligger speciellt på det mest pretentiösa och radikala av dessa försök, nämligen försöket i Helsingørs polisdistrikt. Helsingør-försöket pågick i tre år – från 1998 till 2001. Den vetenskapliga utvärderingen har använt både kvalitativa metoder – speciellt observationer av polisens arbete och kvalitativa intervjuer med polisen och deras samarbetspartner – och kvantitativa metoder – speciellt medborgarundersökningar 1998, 2000 och 2002, intervjuundersökningar med befolkningen i Helsingør men också i övriga Danmark, som alltså utgör en kontrollgrupp.

Utvärderingen består av tre led – processutvärdering, effektutvärdering och kausalitetsutvärdering. Den genomförda processutvärderingen visar att Helsingør-försöket på flera viktiga punkter inte kunde genomföras som planerat. Minimiantalet närpoliser blev periodvis inte uppfyllt. Polisen upplevdes av befolkningen som mer och mer osynlig och otillgänglig i lokalområdena. Den problemorienterade arbetsformen användes inte av alla närpoliser utan endast av vissa "eldsjälar." Samarbetet med andra aktörer ökade väsentligt men bara periodvis. Effektutvärderingen visar att rädslan att utsättas för brott i lokalområdena inte minskade utan snarare ökade. En motsvarande negativ utveckling registrerades beträffande befolkningens tillfredsställelse med polisarbetet. Samarbetet med de andra aktörerna fungerade bra periodvis. Någon positiv utveckling beträffande polisens tillfredsställelse med det egna arbetet skedde inte. Vissa svaga öknings av befolkningens objektiva trygghet konstaterades. Helsingør-försöket uppmärksammades mycket av lokala medier och då speciellt vad gäller de lokala kriminalitetsproblemen. Enligt kausalitetsutvärderingen har detta skapat förväntningar på en polisiär service till befolkningen, som inte kunnat infrias och som förklarar den ökade otillfredsställelsen med polisen, och också skapat en ökad rädsla, som de igångsatta åtgärderna inte kunnat motverka. Kausalitetsutvärderingen visar också att effektiviteten av polisens utryckningstjänst tycks vara mer avgörande för befolkningens tillfredsställelse än närpolisens närvaro i lokalsamhället. Något samband mellan polisens grad av tillfredsställelse och tillgänglighet i lokalsamhället å ena sidan och medborgarnas trygghetskänsla å andra sidan konstaterades inte.

Författarna har också sett på vad som skett efter att Helsingør-försöket upphört och hur resultaten av utvärderingen använts. Bl a har 31 nya närpolisförsök genomförts i Danmark åren 2000-2003. Författarna konstaterar att

dessa 31 nya försök i stort sett bekräftar resultaten av författarnas första sex försök. Resultaten av de föreliggande utvärderingarna ger enligt författarna anledning till en rad konkreta råd i förhållande till framtida etablering och utbyggnad av närpolisen: 1) Ändringar bör omfatta hela organisationen, 2) utbyggnad av närpolisen får inte ske på bekostnad av utryckningsberedskapen, 3) en fast miniminorm i närpolisen är en förutsättning för ett mer långsiktigt arbete, 4) realistiska mål bör uppställas för närpolisarbetet, 5) strävan efter att begränsa överdrivna förväntningar på resultaten – både internt och externt, 6) personalen skall ha en nödvändig utbildning, 7) närpolisen ställer nya krav på personalens organisation och rekrytering och 8) ledningen är en viktig förutsättning. Ovanstående punkter är enligt författarna ingen katalog över kraven på närpolisen men de understryker att minimikravet för en fungerande närpolis är en genomtänkt organisationsstruktur med klara målsättningar och resurser för reella förändringar.

Den viktigast frågan återstår, enligt författarna, nämligen om närpolisen på ett avgörande sätt kan bidra till befolkningens trygghet. De anser att hittillsvarande försök i världen inte ger något klart svar på frågan. En viktig del i svaret beror på hur aktivt lokalsamhället är, d v s hur lyckas polisen tillsammans med socialtjänsten, skolan och vissa frivilliga organisationer samarbeta med vanliga medborgare i närpolisarbetet. Författarna är tveksamma om hur det skall gå till och frågar sig om det är förnuftigt att polisen använder sin tid till att visa sig för befolkningen utöver vad som normalt sker i utryckningstjänst och vid andra arbetsuppgifter. Det djupare liggande behovet bakom kravet att se polisen mera är nämligen den moderna människans fundamentala existentiella otrygghet p g a förlusten av religion och familj/släkt. Hålet efter Gud och Mor försöker man fylla med Polis och Läkare enligt författarna.

Författarnas förslag till en minimimodell för närpolisen är främst följande: Ordet närpolis ersätts med lokalpolis och kontakten med samarbetspartner och problemorienterat polisarbete prioriteras på bekostnad av synlighet och patrullering. Lokalpolisens målsättning är att vara konsulter beträffande befolkningens eget arbete med trygghetsproblemet, primärt genom allmänna välfärdsordningar och egna sociala nätverk. Polisens viktigaste uppgift är att bistå i akuta nödsituationer – främst brott och olyckor. Betydelsen av snabb utryckning vid bostadsinbrott undervärderas kraftigt enligt författarna. Viktigt är också att ha hög uppklaringsprocent och att informera brottsoffer om deras rättigheter samt att ge råd i brottsförebyggande arbete.

Principen för det danska polisarbetet har hittills varit att polisens synlighet i sig själv var något gott och att en ökad synlighet skulle öka medborgarnas känsla av trygghet. Författarnas utvärdering visar att detta samband inte är övertygande.

Ingenstans har de kunnat visa på en sådan trygghetsskapende effekt av polisens allmänna patrullering. Författarna har visat hur detta och andra resultat kan förstås och hur dessa kan tas till utgångspunkt för en annan prioritering av polisens arbetsuppgifter i framtiden.

Boken är ett förstklassigt forskningsarbete med stor teoretisk och praktisk betydelse. Framförallt bör denna utvärdering av närpolisen vara till nytta för polisledningar i Norden vid planering av polisverksamheten i stort.

Hans Klette

Lunds universitet

Christian Borch: Kriminalitet og magt: Kriminalitetsopfattelser i det 20. århundrede, København : Politisk Revy, 2005.

Med utgångspunkt i en historisk analyse av kriminalitetsopfattelser er ambisjonen til Borch (s. 11) å kartlegge "hvordan kriminalitetsproblemet og dets anbefalte løsninger er blevet iakttaget og konstrueret i Danmark i det 20. århundre". Bruk av historisk analyse for å beskrive hvordan kriminalitet har blitt begrepsfestet i et skandinavisk land – Danmark - over et såpass langt tidsspenn, er nybrottsarbeid i skandinavisk kontekst. Boka er en forkortet og revidert utgave av phd-avhandlingen som ble forsvart i 2004. Målet med formatet har vært å nå ut til en større leserkrets. I det følgende vil jeg argumentere for at Borch på glimrende vis lykkes med sitt prosjekt, ved at han på en inviterende og tilgjengelig måte formidler et komplekst materiale ut fra en maktanalytisk optikk.

Boka starter med en kort innledning hvor han presenterer hva et maktanalytisk perspektiv innebærer. I stedet for at objektet hans er hvorfor noen begår handlinger belagt med straff og stemples som kriminelle av straffeapparatet, for å kunne forebygge kriminalitet, hever han analysen et hakk opp. Strategien er å iaktta kriminologiske oppfattelser av kriminalitet; å iakttå selve de kriminologiske iakttakelsene og deres historiske forbindelseslinjer. Inspirert av Foucault er et grunnelement i det maktanalytiske perspektivet å unngå å ta for gitt at makt er et utelukkende negativt og repressivt fenomen. Selv om han også skriver at maktanalysen må inkludere alle de tre aspektene Foucault berører, suverenitet, disiplin og gouvernement, har det gouvernementale maktperspektivet vært viktig å spore opp for Borch. Her bygger han på Nikolas Rose (1999) studier av maktutøvelsesformer i avanserte liberale styringsrasjonaliteter; makt er også noe som utøves gjennom frihet; individers frie valg. Videre oppbygging av boka er dels kronologisk, dels tematisk, noe jeg kommer tilbake til at han begrunner substansielt. Hovedtyngden i boka ligger på analyse av empirien, og utvalget av tekster er ikke tilfeldig (s. 27).

Det er de refleksive tekstene som er i fokus – det vil si særlig dem som diskuterer kriminalitetsproblemet og formulerer strategier og tiltak for å løse de observerte problemene.

Kapittel 1 er et slags bakgrunnsteppes for å forstå utsondringen av et vitenskapelig perspektiv på kriminalitet i det 20. århundre. Tidsspennet Borch tar for seg er fra 1866-1900. Starttidspunktet er valgt fordi det var da den danske straffeloven med allmennpreventiv grunn tone ble vedtatt. Vi introduseres for straffeteoretikernes viljesmetafysikk, som forutsetter at kriminelle handlinger utføres av fri vilje, noe som gjør det mulig å regulere lovbrudd ved bruk av allmennpreventive virkemidler. Samtidig er moralsk forbedring sterkt til stede i straffeanstaltene. Det skiller allerede her mellom dem som har utsikter for forbedring, for eksempel ved Vridsløselille som åpnet i 1859, og dem som ikke forventes å ha nytte av forebedringsanstalten og sendes til tukthuset. Kriminalitet bekjempes først og fremst gjennom loven, og de 'avsindige' uten fri vilje blir ut fra viljeskalkuleringer straffet mildt (s. 30). Dette står i motsetning til det senere lombrosianske prosjektets utsondring av 'forbryteren'. Oppkomsten av lombrosos kriminelle gjerningsmann dreier således fokuset vekk fra retten-forbrytelsen-straffen, mot det å beskytte samfunnet mot kriminelle elementer. En kontinuitet mellom viljesmetafysikken og det lombrosianske prosjekt, er således fortsettelsen av fokuset på individualiserende teknikker. Borch understreker likevel at det nye heller ikke må underspilles. Det er det kriminelle individ som et i bunn og grunn asosialt vesen som krever spesialutviklet behandling som trer fram som subjekt. Farlighetsdiskursen er dermed helt sentral hos de første kriminalantropologene, og det er dette temaet som viderefølges i kapittel 2.

Her utforskes den positivistiske kriminalitetsoppfattelsen i Danmark fra 1900-1930. Borch beskriver hvordan kriminalitet problematiseres som et produkt av abnormitet og degenererte individer. Individualisering er et nøkkelord, som ikke bare gjaldt fengselsoppholdet, men kriminalitetsproblemet under ett. Det ble heftet på et krav om moralsk forbedring. Vistes ikke tegn til det, ble den kriminelle klassifisert som uforbederlig og interneret på ubestemt tid. Samfunnets beskyttelse forskyves til å bli avgjørende omdreiningspunkt for kriminalpolitikken. Avslutningsåret 1930 er valgt for da ble igjen ny straffelov vedtatt. Den allmennpreventive begrunnelsen for straff trer klart i bakgrunnen for en individualiserende grunn tone, hvor det avgjørende er å få fastslått den kriminelles fremtidige farlighet. I kapitlet analyserer Borch (s. 58) to gjensidig avhengige hovedlinjer som samfunnsbeskyttelsen kommer til uttrykk på: 1) en individualiserende behandling og tidsubestemt internering, hvor sanksjoner skal bestemmes på bakgrunn av den kriminelles individualitet. 2) en degenerasjonsproblematikk: racehygiene, sterilisasjon og statsrasisme. Og i denne patologiserende linjen konstrueres de kriminelle som degenererte individer som truer samfunnet innenfra ved å spre sin

degenerasjon gjennom arv. Staten og statlige institusjoner gis overordnet ansvar for behandling av de kriminelle, og den medisinske psykiatrien er et viktig redskap. Det går altså linjer fra lombrosos kriminalantropologi til degenerasjonsteoriens utforming i Danmark; det at man biologisk kan dele mennesker inn i sunne og usunne individer. Samtidig understreker også Borch at det går en linje fra opplysningstanken til statsrasismen, hvor det positive bildet som opplysningstanken forbindes med brytes når degenerasjonslæren, rasjonalisering og samfunnsbeskyttelse sys sammen. Dette er heller ikke i første rekke en sosial og politisk kamp mot degenererte bærere av arveanlegg. Det er arveanlegg hos de asosiale og usunne som skal reguleres ved bruk av biologiske tiltak til folkets beste (s. 83).

Kapittel 3 tar for seg 1930 til 1970, og det er behandlingstankens glansperiode og fall som skisseres. Gjerningsmannen var nå fikspunktet for kriminalitetsdebatten, og etter at ny straffelov var vedtatt bar diskusjonene et mer teknisk preg. Staten hadde hånd om både eugeniske tiltak og straff av kriminelle, siden statens legitimitet var avhengig av at den skapte sikkerhet, sunnhet, orden og utdanning (s. 85). Særanstalter vokste fram, i tråd med straffeloven av 1930s mer differensierte sanksjonssystem. I motsetning til 1900-tallets moralske forbedring ut fra fri vilje, var det den medisinske kode med sitt skille mellom syk/frisk som gjennomsyret alle aspekter av hverdagslivet. Parallelt med den biologisk-psykiatriske forklaringsmodellen går kriminalsosiologien som et supplement, og utover 60-tallet blir den et reelt alternativ til denne vinklingen. Straff og behandling av kriminelle kritiseres for ikke å ha ønsket effekt, og det stilles spørsmålsteget ved tidsbestemte straffer. Kritikken mot behandlingstanken øker på utover 60-tallet. Det er ideen om at kriminalitet er noe som utføres av abnorme individer, og at kriminalitetsproblemet kan løses ved å klassifisere og behandle individer etter biologiske og psykiske disposisjoner som står på fall. Kritikkk mot behandlingstanken får et politisk-rettslig uttrykk med den danske straffeloven av 1973; det settes her strengere grenser for hvem som skal forvares, og særreaksjonene fjernes. Det kriminalsosiologiske blikk på kriminalitetens sosiale årsaker seirer, noe som kulminerer med Vagn Greves bok fra 1972; "Kriminalitet som normalitet" (s. 118).

De tre neste kapitlene er inndelt tematisk. Borch begrunner dette med at etter behandlingstankens krise, ble oppfattelsen av kriminalitet mer differensiert. Samtidig har tiltakene han analyserer fra de siste 30 årene noe felles. Alternativer til fengselsstraff, kriminalitetsforebygging, kontraktstyring og nærpoliti er alle tiltak som uttrykker en dreining mot det Rose (1999) betegner som avansert liberal styring i kriminalitetshåndteringen. Avansert liberal styring, skriver Borch (s. 123), er en hybrid maktutøvelse, som innebærer to dels motstridende dimensjoner: 1) politisk styring fokuserer på det enkelte individ og det å skape aktive, ansvarlige individer. 2) et kommunitaristisk ideal, som har som mål å gjenskape et lokalsamfunn brutt

ned av velferdsstaten, hvor lokalsamfunnets lim er moral og solidaritet. Kapittel 4 starter med en introduksjon av hvordan lokalsamfunnet dras inn som en viktig figur når det gjelder både fullbyrdelse av straffen og kriminalitetsforebygging. Det at staten skal fremme desentralisering, og individer og lokalsamfunn tildeles en aktiv rolle, endrer kriminalitetsoppfattelsen. Borch tar deretter for seg kritikken av frihetsstraffen og alternativer til fengsel fra 1970-2000, og viser hvordan begge de nevnte dimensjonene er viklet inn i både samfunnstraff og konfliktråd.

Kapittel 5 har tittelen "Kriminalprævention: Mod en totalitær biopolitikk". Her diskuterer Borch kriminalitetsforebygging ut fra perspektivet at det å forebygge kriminalitet er et grenseløst prosjekt som konstruerer et lokalsamfunn som bygger på et moralsk felleskap for å forhindre kriminalitet og uorden. Borch (s. 180) diskuterer muligheter for den grenseløse intervensjonen som ideen om kriminalitetsforebygging installerer. Alle aspekter ved livet kan reguleres, og det er dette som gjør at han ser muligheter for en tendensiell totalitær biopolitisk makt. Markedsføring av felleskap og ansvar for andre som moralske egenskaper, kan også virke ekskluderende og stigmatiserende overfor individer som ikke følger rådets anbefalinger (s. 173). Det potensielle offeret for kriminalitet blir også lansert som en viktig medvirker, som utsetter seg for kriminalitet hvis man ikke er forsiktig. Og det er nettopp paradokset som ligger i at kriminalitetens normalitet samtidig genererer ideen om kriminalitetsrisiko, Borch trekker fram som et viktig taust aspekt i denne analysen. Et annet moment er at biopolitisk totalitarisme atskiller seg fra en tradisjonell forståelse av totalitarisme ved at kriminalitetsoppfattelsen forutsetter at staten er 'nedbygd'. Det er derfor det enkelte individ som overdras ansvaret for håndtering av risiko, og iscenesettelsen av 'det potensielle offer' gjør at makteffekten blir en privatisert risikohåndtering (s. 182).

Kapittel 6 tar for seg 1990-2000, og Borch argumenterer for at et nøkkelord for tendenser innenfor kriminalitetsoppfattelsen i dette siste tiåret er ansvarlighet. Et eksempel Borch trekker fram er tesen om at siden ungdom ikke sanksjoneres konsekvent nok, utvikler de seg ikke til ansvarlige individer. Ansvarlige borgere og lokalsamfunn inviteres også av politiet til å ta medansvar for kriminalitetsforebyggingen, og nærpolitiet skal bemektige et ansvarlig lokalsamfunn. Kognitiv ferdighetstrening skal lede fangen til å ta ansvar for både diagnose og behandling. Tiltakene inkluderer ofte bruk av kontrakter som skal ansvarliggjøre individet. Kombinasjonen av det nyliberale fokus på det frie og ansvarlige individ og den kommunitaristiske konstruksjonen av lokalsamfunnet vitner også her om avansert liberal styringsform. Samtidig problematiseres kriminalitet på en måte som framhever et behov for sterkere statlige sanksjoner. Til sammen gir dette et svært sammensatt bilde og økende kompleksitet når det gjelder kriminalitetsområdet; forskjellige og til dels motstridende maktformer lanseres side om side.

Borch oppsummerer fortellingen om kriminalitetsoppfattelsene med et brudd og to kontinuiteter i utviklingen, som er interessante fordi forbindelseslinjene han skisserer fanger så mange tendenser vi kan se i dag. Bruddet i det 20. århundre mener han å finne at starter på 60-tallet, i diskursen om velferdsstatens krise. Det blir sentralt å styre gjennom lokalsamfunnet, fordi staten ikke lenger betraktes som garantist for sikkerhet og resosialisering. Ansvarlighet, og da også ansvarlighet for ikke å bli offer for kriminelle handlinger, støtter også opp om statens styring-på-avstand politikk. De siste 30 årenes kriminalitetsoppfattelser handler derfor om et brudd med den klassiske statlige styringen. Staten trekker seg tilbake og styrer på avstand, mens nye maktutøvelsesformer trer fram i stedet. En kontinuitet gjennom de 100 årenes kriminalitetsoppfattelse har vært preget av det Borch kaller for en lombrosiansk rasjonalitet. Dette er den samme som gjør seg gjeldende i dagens diskurs om risikobasert kriminalitetskontroll, hvor målet er å utpeke årsaker til kriminalitet for å avdekke verktøy for å løse problemet. Hele iveren etter å evaluere tiltak for å optimalisere styringen kan forstås i forlengelsen av det sosialhygieniske programmet med røtter hos Lombroso. Helt konkret kommer dette også til uttrykk i kriminalitetsforebyggingens grenseløse fokus på det gode liv, og det tidlige 20. århundres statsrasistiske kriminalitetsoppfattelse, hvor livet blir omdreiningspunktet for en totalitært iscenesatt kriminalitetsbekjempelse (s. 224). Som en annen forbindelseslinje ser Borch gjenkomst av den suverene makts tilbakekomst, ved at den nyliberalistiske ansvarlighetsdiskursen veves sammen med 1800-tallets 'frie vilje' og forestillingen om allmennpreventive virkninger av straffen (s. 225).

Borch skriver innledningsvis at han avgrenser analysen fra å si noe om hvordan kriminalitetsoppfattelsene har blitt praktisert opp gjennom tidene. Samtidig viser han oss tydelig relevansen av å studere oppfattelser av kriminalitet. For det første åpner kriminalitetsoppfattelsene opp for bestemte maktutøvelser. For det andre danner ofte anbefalingene grunnlag for vurderinger av konkrete hendelser og handlinger. Perspektivet synliggjør dermed at måten kriminalitet problematiseres på, også markerer grensene for hva som tillates av intervensjoner overfor individet. Borchs maktanalyse viser oss dermed omkostninger ved de foretrukne anbefalingene, men samtidig også hvor foranderlige kriminalitetsoppfattelsene er. Selv om Borchs analyse ikke er kritisk til makt på en tradisjonell måte, ved å forutsette at makt er et moralsk dårlig fenomen, betyr ikke det at analysen ikke har et kritisk siktemål. I Borchs perspektiv er makt en mekanisme til å regulere atferd, og det er derfor viktig å analysere makt for nettopp å diskutere dens legitimitet. På den måten får også Borch begrunnet hvordan kriminologi har sett ut som en vitenskapelig praksis i det 20. århundre, et fokus som jeg selv har savnet innenfor nordisk kriminologi. Kriminologi er ikke bare et dannelsesfag, det er også en praksis. Ved å lese denne boka blir det tydelig for meg hvor viktig det er å

reflektere over dette aspektet ved faget, vel så mye som å foreskrive anbefalinger som i et politisk klima kan slå helt motsatt ut. Ved å gjøre det møter Borch mange behov. Lesere introduseres for interessant og lite formidlet empiri, samtidig som de av oss som er interessert i samtidshistorie som metode framvises et lærestykke i formidling. Boka anbefales alle, både praktikere og akademikere, som har interesse for samtidige internasjonale debatter innenfor kriminologi, avviks- og rettssosiologi og kriminologiens idéhistorie.

Referanse:

Rose, Nikolas (1999). Powers of freedom: reframing political thought. Cambridge: Cambridge University Press

Helene Oppen Gundhus

Oslo universitet

Alberto Bouroncle and Sari Rauhamäki (eds.): Sport and Substance Use in the Nordic Countries. NAD publication 45 2005.

Denne udgave af NAD (Nordic Council for Alcohol and Drug Research) beskæftiger sig med særlig to aspekter af stor betydning for hverdagslivet i Norden, nemlig sport og brug/misbrug af alkohol og doping. Hovedvægten i bogen er lagt på alkohol, mens dopingmisbrug og brugen af tobak, snus m.v inden for sporten omtales af enkelte forfattere. For en umiddelbar betragtning forekommer det ikke indlysende at behandle brugen af rusmidler som alkohol, tobak og snus, som er præstationsnegativ, side om side med misbrug af dopingmidler, hvis primære formål er at øge præstationen, dvs. præstationspositiv. Denne pointe er da heller ikke gået hen over hovedet på redaktørerne Alberto Bouroncle og Sari Rauhamäki. I hvert fald rejses indledningsvis spørgsmålet, om 'doping and drinkning' er to sider af den samme mønt? Dette spørgsmål, og forsøget på at besvare det, vender vi tilbage til.

Bogen er inddelt i en introduktion, fire hovedafsnit og 10 artikler skrevet af forfattere fra Finland, Sverige, Norge, Danmark, Island og USA.

I introduktionen ("Nordic Sport Around the Bottle") giver finnen *Pasi Koski* en kort skildring af "The Nordic Way of Life", som tilsyneladende siden vikingetiden har indebåret, at kraftige sug af mjødkruset har været betragtet som en nærmest social og religiøs forpligtelse. I dag er det ikke kun publikum til sportsbegivenheder, som deltager i den rituelle dans om flasken, sportsudøvere er også med. I lighed med alkohol har doping været kendt siden (sports-)tidernes morgen. Og det, som efter Koski's opfattelse binder alkohol og doping sammen, er sundhedsproblemet. Både alkohol og dopingmisbrug er ganske enkelt skadeligt for helbredet.

Det første hovedafsnit ("Historical Perspectives") indeholder to artikler af henholdsvis amerikaneren *Alberto Bouroncle* ("Sports, Substances and Politics: a Brief Historical Approach") og svenskeren *Torbjörn Andersson* ("Alcohol and the History of Swedish Football"). Bouroncle's artikel indeholder den 'klassiske' beskrivelse af sportens og den fysiske kulturs placering i de græske bystater og hos romerne et par tusind år før, vikingerne gik bersærk efter indtagelsen af umålelige mængder af mjød og rød fluesvamp. Artiklen bevæger sig på 20 sider over et vældigt tidsspænd, nemlig henved 2.500 år, fra det gamle Grækenland til i dag - med den risiko, at enkelte (vigtige) sammenhænge i sportens udvikling og historie går tabt. I sin spændende og tankevækkende artikel beskæftiger *Torbjörn Andersson* sig med to temaer, nemlig alkohol og den svenske fodbolds historie. Det er én af Anderssons hovedpointer, at svensk fodbold i 1967 med overgangen fra amatør til professionel fodbold så at sige fik has på alkoholmisbrugen blandt topspillere. Men mens det nu blev muligt at kontrollere brugen af alkohol i forhold til disse spillere, skabte den professionelle fodbold med sin udbredte fankultur en alkoholkultur med druk og vold (hooliganisme) - et miljø der ikke just er sundt for børn.

Det andet hovedafsnit ("The Rise of Modern Sports - Athletes and Spectators") indeholder tre artikler af finnen *Harri Heinonen* (Alcohol and the Transformation of Sports Spectating in Finland"), danskeren *Verner Møller* ("Drugs, Cycle Sports and Modernity") og finnen *Arto Tiihonen* (Exploring the Reasons for Doping Use"). *Harri Heinonen* analyserer den transformation, som er sket på få år, af tilskuere til sportsbegivenheder. Fra at være rolige, observerende forbrugere af sport er tilskuersiden i dag præget af en fankultur, som er kendetegnet ved støjende "sport madness". Selv om alkohol ofte virker som benzin på bålet, mener Heinonen, at dette ikke nødvendigvis bør føre til et forbud på sportsarenaerne. Som forfatteren peger på i artiklens indledning, så er "heavy drinking" en del af den finske "nationale kultur"! *Verner Møller* argumenterer i sin artikel for, at doping skal forstås i forbindelse med moderniteten, det vil sige den moderne verden, som er funderet i tillid til den menneskelige fornuft og dømmekraft, og som har frie, myndige og oplyste borgere som sit ideal. Og dopingbekæmpelsen er efter Møllers opfattelse et udtryk for, at man kaster vrage på modernitetens idealer. Det må med andre ord være op til sportsmanden selv - som fri, oplyst og myndig - at afgøre, om han vil bruge præstationsfremmende midler. Jeg er ikke enig i det synspunkt! *Arto Tiihonen* analyserer - med udgangspunkt i verdensmesterskaberne i 2001 i Lati i Finland, hvor seks finske skiløbere blev testet positive - motiverne for at bruge doping. I artiklen peges på det forhold, at der ofte er mange grunde til at anvende doping. En af disse er den gensidige følelse af solidaritet, man særligt finder blandt mandlige sportsudøvere, hvor man identificerer sig med gruppens mål. Dette bånd mellem

gruppen og den enkelte kan især styrkes i tilfælde, hvor trænerne og de personer, som omgås atleterne, bakker op om særlige handlemønstre, fx brug af doping. Artiklen er tankevækkende og interessant.

Det tredje hovedafsnit ("Substances among Youth and Athletes") indeholder to artikler af henholdsvis nordmanden *Eli Torild Hellandsjø Bu* ("Alcohol Debut and Consumption among Norwegian Athletes: the Impact of Environmental and Personal Factors") og islændingen *Thorolfur Thorlindson* ("Peers, Sport and Drug Use"). *Bu's* undersøgelse af unges alkoholvaner viser, at sportsfolk drikker mindre end ikke-sportsfolk, og at sportsfolk debuterer senere end ikke-sportsfolk. Drikkevanerne kan bl.a. forklares ud fra det sociale miljø, familien og idrætssklubbens håndtering af alkohol. *Thorolfur Thorlindson* ser på forbruget af alkohol, rygning og brugen af ulovlige rusmidler som cannabis både i og uden for idrætten. Og *Thorlindson's* undersøgelser understøtter *Bu's* resultater. Sportsfolk drikker, ryger m.v. langt mindre end ikke-sportsfolk.

Det fjerde og sidste hovedafsnit ("Sport, Substances, Prevention and Culture") indeholder to artikler af henholdsvis *Pasi Koski* ("Alcohol in the Web of Meanings: A Cultural Perspective on Youth, Sport and Alcohol") og *Alberto Bouroncle* ("The Good, the Bad and the Ugly: Sports and Substances in Contemporary Society"). *Koski's* artikel munder ud i forskellige konklusioner om unge finske sportsudøvers alkoholvaner, som tilsyneladende viser et andet billede end undersøgelserne foretaget af *Bu* og *Thorlindson*. I hvert fald konkluderer *Koski*, at årsagen til, at unge finske sportsfolk drikker mere end andre unge mennesker, bl.a. hænger sammen med gruppeadfærd. En af de mest almindelige finske traditioner, der benyttes for at øge holdånden, er saunaaftner, som ofte indebærer, at der drikkes alkohol. Selv om finske undersøgelser viser, at unge sportsfolk drikker mere end andre unge, er det ifølge *Koski* vigtigt at notere sig, at unge sportsfolks alkoholbrug giver anledning til langt færre problemer end for andre unge. Og *Koski* stiller da også det spørgsmål, om sport er egnet til at forme og styre unges adfærd i en mere voksen retning. I bogens sidste artikel beskæftiger *Alberto Bouroncle* sig bl.a. med den myte, at sport er et universalmiddel mod al ondskab i samfundet, heriblandt stofmisbrug. Med andre ord at det er sporten, som bygger det enkelte menneskes karakter. Ved nærmere eftersyn af sporten får man et noget mere komplekst billede. For selv om sport er synonymt med spil, glæde, selvtillid, venner og netværk, er den anden side af mønten aggression, selvished, ligegyldig konkurrence og endda snyd og asocial adfærd. Sporten er med andre ord hverken god eller dårlig i sig selv.

Den samlede konklusion er, at der er tale om en interessant og velskrevet bog om relevante og på mange måder sørgeligt aktuelle emner. Bogen afdækker og fremlægger den virkelighed, som alt for mange (sports-)politikere ikke ønsker at se i øjnene, nemlig at sporten på godt og ondt er en del af samfundet. Bogens

styrke ligger i dens saglighed og de enkelte forfatteres ubestridte viden inden for de områder, de behandler. En svaghed - om nogen - er, at bogen ikke i tilstrækkelig grad er fremadrettet, hvorved forstås, at de enkelte forfattere giver deres bud på, hvad der kunne gøres for at ændre den på nogle områder negative udvikling, man ser inden for fankulturen og ungdomskulturen i form af "heavy drinking". Er det så lykkedes forfatterne at sammenbinde de to uhomogene emner misbrug af alkohol, rygning og brug af ulovlige rusmidler på den ene side og på den anden side brugen af præstationsfremmende midler (doping). Efter min opfattelse ikke helt. Men det betyder i denne sammenhæng også mindre. Temaerne er hver især så vigtige at få belyst, at man må acceptere, at der er tale om emner, der ikke har samme slægtskab.

Jens Evald

Aarhus Universitet

Christoffer Wong: Criminal Act, Criminal Jurisdiction and Criminal Justice, Polpress, Kraków, 2004.

Som det fremgår af titlen, handler bogen om internationale jurisdiktionsspørgsmål i straffesager. Ifølge forfatteren henvender bogen sig ikke til praktikere - i hvert fald ikke til praktikere, som leder efter information om bestemte jurisdiktionsregler. Der er snarere tale om en mere abstrakt akademisk refleksion over nogle grundprincipper i internationale jurisdiktionsspørgsmål. Bogen henvender sig dog ikke udelukkende til teoretikere. Det er forfatterens håb, at dommere og andre retsansvendere vil finde bogen anvendelig i forbindelse med fortolkning af nationale jurisdiktionsregler. Endvidere vil lovgiver måske have interesse i forfatterens refleksioner over emnet.

Bogen har en relativt omfattende indledning. Forord, indholdsfortegnelse, registre og introduktionen fylder over 50 sider, dvs. ca. 25 % af bogens samlede omfang. Forfatteren gør meget ud af at redegøre for baggrunden og forudsætningerne for projektet, afgrænse problemstillingen og lægge op til analysen i de følgende godt og vel 150 sider.

Bogen er blevet til i forbindelse med forfatterens erhvervelse af doktorgraden ved Lunds Universitet. Der redegøres i indledningen for, at formålet oprindeligt var mere snævert og teknisk. Det var hensigten, at forskningsprojektet skulle munde ud i nogle retningslinjer for, hvordan tværnationale forbrydelser kunne lokaliseres. Forfatteren indså imidlertid under processen, at dette mere ville være af praktisk end af akademisk interesse, og sadlede derfor om, så bogen nu - som nævnt - indeholder mere overordnede refleksioner over jurisdiktionsproblematikken.

Bogen ligner ikke en doktorafhandling i gængs kontinentaleuropæisk forstand med mange henvisninger, omfattende redegørelser for hidtidige teorier og belysning af emnet fra alle tænkelige vinkler. Som forfatteren gør opmærksom på, er bogen snarere skrevet i anglo-saksisk tradition, hvor der fokuseres på et bestemt aspekt og argumenteres relativt kort og klart for et bestemt synspunkt.

Emnet er tværfagligt, idet det omfatter såvel materiel strafferet, som straffeprocess og folkeret. Der er i mindre omfang endog tale om en filosofisk behandling af emnet. Alt dette får forfatteren plads til inden for de godt og vel 150 sider, som rummer bogens analytiske kapitler. Det lyder måske som en umulig opgave, men det virker faktisk ikke umiddelbart urimeligt under læsningen af bogen. Forfatteren må ganske vist hele tiden afgrænse stoffet og afskære undersøgelser af nærtliggende emner. Forfatteren henviser mindst en snes steder til, at dette eller hint tilstødende emne ikke kan behandles nøjere inden for rammerne af bogen. Det virker umiddelbart rimeligt i de enkelte tilfælde – i hvert fald, hvis man som anmelderen her ikke er på hjemmebane i stoffet – men det stiller krav til læserens tiltro til forfatteren og dennes gennemtænkning af emnet og evne til at skille stof fra.

I bogens kapitel 2 går forfatteren i gang med selve analysen af emnet. Formålet er at finde frem til en acceptabel begrænsning af den nuværende situation, hvor lande efter forfatterens mening strækker deres jurisdiktion for langt. Der redegøres for de forskellige jurisdiktionsprincipper (territorialprincippet, personalprincippet osv., osv.). Der tages ikke udgangspunkt i et bestemt land, men gives eksempler fra visse lande, navnlig Sverige og Storbritannien. Det konkluderes, at der er en tendens til at give territorialprincippet forrang for andre principper og i nogle tilfælde (særlig i engelsk ret) en meget vidtgående anvendelse.

De følgende kapitler lægger op til en begrænsning af territorialprincippet. I bogens kapitel 3 og 4 forsøger forfatteren at nå frem til en enkel og brugervenlig model for, hvornår en forbrydelse kan siges at være begået på et lands territorium. I kapitel 3 gennemgås de forskellige elementer i en gerningsbeskrivelse, navnlig med henblik på at identificere de elementer, som har at gøre med den fysiske udførelse af en forbrydelse. I kapitel 4 sættes mere specifikt fokus på, hvordan en konkret forbrydelse kan lokaliseres. Forfatteren argumenter for, at en forbrydelse nødvendigvis må indebære en eller anden form for fysisk/legemlig bevægelse, "bodily movement" (der redegøres også for, hvordan undladelsesforbrydelse bør betragtes i denne sammenhæng). I jurisdiktionssammenhæng bør en forbrydelse efter forfatteren mening lokaliseres til det sted, hvor denne "bodily movement" har fundet sted. Sender en person således en brevbombe fra Frankfurt til London, så må forbrydelsen lokaliseres til Tyskland. Pointen er dels, at "bodily movement" giver et enkelt og anvendeligt redskab til at fastslå, hvor forbrydelsen fandt sted og dels, at territorialprincippet derved begrænses, så kun dette land bør hævde juris-

diktion. Forfatteren er klar over, at en sådan ordning har nogle "omkostninger", men påpeger, at begrænsningen af territorialprincippet ikke udelukker anvendelse af andre jurisdiktionsprincipper, som efter omstændighederne vil give landene – i eksemplet Storbritannien – jurisdiktion alligevel. Mulighederne uddybes kort i kapitel 5.

I bogens 6. og sidste kapitel argumenterer forfatteren for, at det i princippet bør være ligegyldigt, om det ene eller det andet land fører en straffesag, der har tilknytning til begge lande. Landene bør derfor, i højere grad end det er tilfældet i dag, enes om, hvilket land der skal føre processen. Forfatteren betjener sig af Anthony Duffs teori om straf som kommunikation for at gennemføre sit ræsonnement. Hvis det antages, at kommunikationselementet er væsentligt for strafferetten, så må det have implikationer også for jurisdiktionsspørgsmålet. Forfatteren undersøger disse implikationer, og det skaber et ganske interessant perspektiv på jurisdiktion. Jeg skal ikke røbe konklusionen i detaljer her.

Bogen er bestemt værd at læse. Sproget er flydende og forståeligt, opbygningen er logisk og hensigtsmæssig, pointerne er klare, og forfatteren har noget væsentligt at sige. Dermed naturligvis ikke sagt, at jeg er ubetinget enig i forfatterens pointer og de præmisser, som ligger til grund herfor. Men forfatteren lægger sine synspunkter åbent frem, og bogen virker gennemtænkt og generelt velargumenteret. Den giver mig lyst til at læse andet, som forfatteren har skrevet.

Min vel væsentligste indvending går ud på, at selvom bogen er tænkt som en teoretisk analyse – og af en række gode grunde er begrænset hertil – så savnes alligevel for det første en vis empirisk underbygning af argumentationen og for det andet et lidt bredere perspektiv. Når forfatteren således antager, at "[s]tates have tended, moreover, to over-rely on territorial jurisdiction" (s. 200), så virker det nok rimeligt, men jeg savner et klarere empirisk grundlag for denne antagelse. Ligeledes savner jeg mere empirisk analyse, når forfatteren skriver (s. 212), at han har "already hinted at the idea in Chapter 5 that despite the availability of a multitude of jurisdictional bases, there are cases in which States lack jurisdiction". Men hvordan virker de forskellige jurisdiktionsprincipper egentligt sammen i praksis? Jeg må dog erkende, at det næppe ville være muligt inden for rammerne af et enkelt forskningsprojekt at gennemføre sådanne empiriske undersøgelser.

Bogens teoretiske indfaldsvinkel viser sig også derved, at undersøgelsen er relativt smal. Jeg får associationer til et laboratorieforsøg, hvor en masse af de momenter, der påvirker i virkelighedens verden – uden for laboratoriet – er forsøgt udelukket. Det kan bestemt være rimeligt og nyttigt at foretage sådanne analyser. Jeg oplever også i dette tilfælde, at der kommer noget værdifuldt ud af det (f.eks. ideen om begrænsning af territorialprincippet). Men jeg savner samtidigt flere af de vinkler, som forfatteren hele tiden udelukker fra analysen. Forfatteren analyserer

og dröfter för exempel icke de många praktiska implikationer, som jurisdiktions-spörsgmälet har. Det kan väre spörsgmälen om, hvor der ved tiltalerejsning mere eller mindre tilfældigvis er indsamlet flest beviser, hvor det er lettest at indsamle beviser, og hvilken vægt eller værdi beviser, som er optaget i et land, har, når de overføres til et andet land. Det er icke sikkert, at sådanne praktiske aspekter bør väre afgørende for jurisdiktions-spörsgmälet, men problematikken burde måske nok indgå – også i mere teoretiske overvejelser. På samme måde burde vel betydningen af de mere følelsesbetonede aspekter, som i praksis knytter sig til en række sager af tværnational karakter og til jurisdiktions-spörsgmälet, dröftes. Forfatterens argumenter for, at det er ligeegyldigt, hvilket land der rejser tiltale, er vel i teorien acceptable, men i praksis et væsentligt mere kompliceret spörsgsmål, der bl.a. har sammenhæng med landenes suveränitet og befolkningernes retsfølelse. Forfatteren er i bogens sidste linjer inde på, at større gensidig tillid mellem landene er nødvendig og ønskværdigt for at udvikle en mere hensigtsmæssig håndtering af jurisdiktionsproblemerne. Også dette er et emne, som bogen icke giver plads til at undersøge nærmere.

Det er forståeligt, at forfatteren hele tiden afgrænser stoffet på denne måde. Det gør opgaven overkommelig og tankegangen mere stringent og klar. Men det er samtidigt lidt ærgerligt, fordi flere af disse emner (for eksempel vedrørende gensidig tillid) synes at berøre selve kernen i jurisdiktionsproblematikken. Disse indvendinger ændrer dog icke ved, at bogen som nævnt er interessant, godt skrevet og bestemt læseværdig.

Thomas Elholm

Syddansk Universitet

Michael Tonry (red.), The Future of Imprisonment. Oxford, New York: Oxford University Press, 2004, viii + 263 s. ISBN-0-19-516163-7.

1974 publicerade Norval Morris boken "The Future of Imprisonment". Trettio år senare ger Michael Tonry ut en vänskrift till Norval Morris med samma titel. Den som vill informera sig om Norval Morris professionella gärning kan läsa Chicagouniversitetets minnesruna på adressen <http://www-news.uchicago.edu/releases/04/040224.morris.shtml>. Morris dog förra året (2004) i Chicago, 80 år gammal.

När "The Future of Imprisonment" kom ut första gången var antalet fångar i US-fängelserna (utan de lokala jails) cirka 100 per 100 000 invånare; 30 år senare – vid Morris' död – hade antalet i det närmaste femfaldigats. Den 30 juni 2004 räknades motsvarande 483 fångar per 100 000 invånare. När även jails och privata

fängelser räknas in ökar antalet till totalt 2,13 miljoner inspärrade människor eller 726 fångar per 100 000 invånare (<http://www.prisonstudies.org/>). USA rapporterar därmed den största fångpopulationen i världen.

Alfred Blumstein, känd för sin "A Theory of the Stability of Punishment" (1973, tillsammans med Jacqueline Cohen), beskriver i kapitel 3 av boken sin syn på fångutvecklingen i USA. Huvudförklaringarna är enligt Blumstein det ökande antalet narkotikafångar samt straffskärpningar i form av både fler och längre fängelsestraff. Intressant nog kan Blumstein inte låta bli att i slutet av sitt bidrag återkomma till sin stabilitetsteori. Han spekulerar om fångelsepopulationen inte nu i början av 2000-talet nått en ny plåtå – bland annat på grund av de fiskala kriser som många amerikanska delstater upplever och de nya politiska rörelser som kräver kortare vistelsetider (genom inskränkning av de så kallade "mandatory minimum laws" och utvidgning av villkorlig frigivning).

Vassare är då *Jeffrey Fagans* bidrag (kapitel 2) "Crime, Law, and the Community: Dynamics of Incarceration in New York City". Med hjälp empiriska material beskriver han hur i New Yorks fattiga områden "incarceration begets more incarceration, and incarceration also begets more crime, which in turn invites more aggressive enforcement, which then resupplies incarceration" och han skildrar inträngande hur de höga inspärningstalen fräter sönder *hela* det sociala livet i dessa utsatta områden.

Efter Fagans engagerande bidrag skulle jag gärna ha velat läsa ett bidrag hur man kan bli av med detta gissel, fängelset. Men det följer två juridiskt hållna kapitel "Limiting Retributivism" (*Richard S. Frase*) och "Sentencing Reform "Reform" through Sentencing Information Systems" (*Marc L. Miller*). Bidragen är förstås på sin plats, eftersom Morris har varit en framstående rättsteoretiker, men rättsteorier är knappast nyckeln till friheten.

Därefter tar *Franklin E. Zimring* och *Gordon Hawkins* upp frågan om fångar och mänskliga rättigheter. Fängelset – ett "cruel" och "unusual" straff? Naturligtvis inte. Av författarnas bidrag framgår att amerikansk rättsdoktrin uppenbarligen inte ens kan "döma ut" de numera rätt talrikt förekommande "supermax prisons", vilket kanske ändå inte är så förvånande, eftersom inte ens dödsstraffet bryter mot den amerikanska konstitutionen. *Felix Europa!* är man benägen att utropa: Europarådets anti-tortyrkommitté (<http://cpt.coe.int/en/>) tycks vara ett någorlunda verksamt instrument för att hålla europeiska demokratier inom anständighetens gränser när det gäller hanteringen av sina inre fiender.

Att det faktiskt kan vara analytiskt fruktbart att betrakta fångar som samhällets fiender kommer också tydligt till uttryck i *James B. Jacobs* bidrag "Prison Reform amid the Ruins of Prisoners Rights". Det som kännetecknar utvecklingen under de gångna 30 åren är att fångarna – både i USA och i Europa – har förlorat så gott som

alla sina vänner. I stället har de blivit samhällets och medborgarnas fiender. Parallellt med denna utveckling löper nedrustningen av fängelsernas fysiska och psykiska miljö – fångat i det begrundansvärda uttrycket "no frills prison". Eftersom fångarna inte har några vänner längre i Sverige heller, kan också vi höra ett eko av denna "no frills prison" rörelse: läs exempelvis Kriminalvårdskommitténs förslag SOU 2005:54.

Bokens nio kapitel, av vilka jag kortfattat tagit upp sju, avslutas med *John Monahans* bidrag om "The Future of Violence Risk Management". Bidraget är intressant eftersom Monahan för 25 år sedan tillhörde kritikerna när det gäller i vilken mån hållbara individuella prognoser kan åstadkommas. Han har numera reviderat sin position och sammanfattar: "After decades of negative results on the predictive accuracy of clinical risk assessment, positive findings on the predictive accuracy of actuarial prediction have become more the rule than the exception" (s. 261). Referenslistan innehåller för övrigt inga hänvisningar till skandinaviska arbeten som ju bidragit till omsvängningen inom riskforskningen.

Michael Tonry själv, som haft ett mycket nära samarbete med Morris, över-skriver sitt inledande bidrag med "Has the Prison a Future?" och besvarar frågan – realistiskt nog – med ett "ja". Tonry är liberal och ingen hard-liner. Han formulerar 19 teser (vilka han kallar för "ukases"; kanske tänkt som en ironisk anspelning på den amerikanske "Drug Tsar") som ska göra fängelserna legitima och uthärdliga, "more respectful to human rights, more effective at preventing crime, less destructive of prisoners' and their loved ones lives, and cheaper".

1. Punishment of offenders and prevention of crime should be the prison's aim.
2. Prisons should facilitate prisoners' self-development.
3. Prisons should not damage prisoners.
4. Management of prisons should be the responsibility of a unified corrections agency with responsibility for delivery of all community and institutional punishments.
5. Correction systems should develop capacity for continuing, integrated oversight of services and programs for individual offenders.
6. Nearly all corrections personnel should be career civil servants.
7. All sentencing decisions should be guided by presumptive sentencing guidelines.
8. No sentence may be imposed that is more severe or intrusive than can be justified by reference to the seriousness of the offender's crime or crimes.
9. No sentence should be more intrusive or severe than the least restrictive that will serve applicable purposes at sentencing.
10. No prison sentence should be imposed unless the judge has received an reviewed a pre-sentence report prepared by a professional corrections officer.

11. Implementation of all sentences, of whatever type, should be continuously overseen by a designated oversight team.
12. Prisons should be places of security and safety for prisoners, staff, and visitors.
13. No prison should house more than 300 prisoners.
14. Prisoners should enjoy all rights and privileges of free citizens except those inherently infringed by movement controls and security needs associated with imprisonment.
15. Life within the prison should closely approximate that in the community.
16. Prisons should provide opportunities for constructive self-change for those prisoners who want it.
17. Prison walls should be permeable.
18. Supervision and provision of services to released prisoners should continue seamlessly.
19. Released prisoners should enjoy all rights and privileges of other free citizens, except those inherently limited by the terms of any post-release supervision and for requirements that they participate in mandated treatment programs.

Som nordbor känner vi lätt igen oss i dessa förslag; de flesta är genomförda hos oss. Men. Är våra fängelser effektivare att förebygga brott och har vi minskat våra fängelsepopulationer?

Samma år som den första "The Future of Imprisonment" utkom 1974, höll den svenska justitieministern Lennart Geijer ett tal i Åbo. Bland annat anförde han följande: "Vi har för närvarande cirka 3 500 fångar i de svenska fängelserna. Antalet har sedan fyra-fem år tillbaka stadigt minskat. /.../ Vi är på rätt väg. /.../ En ytterligare utbyggd frivård kan hjälpa de som begått brott att leva i samhället. /.../ Kriminalvårdsreformen underlättar för flertalet fångar. Men det finns en liten grupp av lagöverträdare som visat sådan negativ inställning till spelreglerna för samlevnaden mellan människorna att vi är pessimistiska till möjligheten av social påverkan. /.../ Deras farlighet för oss alla gör att vi inte kan finna något annat än att stänga in dem i fängelser. /.../ Det är fråga om grova narkotikalangare, svåra våldsbrottslingar etc. Det rör sig om något eller några hundratal. /.../ Inte minst för att få förståelse bland de breda folklagen för en human kriminalvård är det angeläget att de grävsta brottslingarna avskärmas från möjligheter att verka i samhället."

... "Det rör sig om något eller några hundratal." ... Det var g(r)eijer det ...

Hanns von Hofer

Stockholms universitet

Petter Berliner, Mirjam Høffding Refby og Stephen Hakesberg: *At fare vild – sammen. Introduktion til community psykologi*. Frydenlund (www.frydenlund.dk), København 2005. 222 sider.

Denne boka faller i tre deler. Den begynner med *Introduktion til community psykologi* i kapittel 1 og 2. Annen del, kapittel 3 og 4, bokas hoveddel, handler om *at fare vild – sammen* og er et eksempel på samfunnspsykologi i praksis. Siste del, kapittel 5, tar opp flere eksempler på samfunnspsykologi i praksis, fra København og Guatemala, og diskuterer også teorier. Denne anmeldelsen tar opp bokas del to ettersom den kan kommenteres i et kriminologisk perspektiv. De andre delene bør kommenteres av en som kjenner samfunnspsykologien.

Matu er et tiltak for gutter i Grønland mellom 13 og 17 år. Til sammen fem gutter som har bodd eller bor på MATU, forteller sine historier (s. 154-159). I bokas innledning beskrives de kort på bakgrunn av statistiske opplysninger om noen sider ved livet i Grønland, høye antall registrerte tilfeller av vold, seksuelle overgrep, selvmord i en befolkning på nesten 60 000 mennesker. Det er særlig gutter og unge menn som befolker slike statistikker – både som ofre og utøvere.

Matu betyr dør. I denne sammenhengen er det også et lite hus i sentrum av Nuuk (hovedstaden i Grønland med rundt 13 000 innbyggere). I huset er det et stort soverom hvor guttene sover, et lite soverom for en ansatt, kjøkken og stue.

En dør kan åpnes utover eller innover – så hvilken vei viser Matu? Matus historie forteller hvordan de ansatte prøvde seg frem med forskjellige metoder overfor guttene, blant annet bamseterapi og det å provosere frem vold, før de fant frem til dagens måte å møte guttene på. Det var den lange turen på 93 dager i fjellene rundt fjorden ved Nuuk, som åpnet opp. Flere går i fjellene i Grønland. Fjellgjengeren, qivittoq, opptre i grønlandske sagn, folk som ble satt utenfor, forlot boplassen og gikk opp i fjellene for å få overnaturlige krefter som de så skulle bruke for å hevne seg på de andre. Her var fjellturen en vei ut av samfunnet, og ikke noe å etterligne for Matu. Men det fins et annet sagn, om Kassasuk, som ender på en annen måte enn med stadig hevn. Dette sagnet som alle grønlandske barn kjenner, er del av introduksjonen for den som kommer til Matu og også i bokas kapittel 3. Men så er fjellturen over. Tanken i Matu er at turen fortsetter, denne gangen innover i samfunnet. Ikke etter kart, men etter GPS-metoden (Global Positioning System): ved å plotte hvor du er i forhold til noen orienteringspunkter.

Det er omgivelsene det handler om, sier forfatterne og gir verdifulle bidrag til kriminologiske diskusjoner om aggresjon og vold og hvordan det kan sees. De har som sitt underliggende tema at problemene ikke hefter ved personen, den enkelte gutten. Problemet ligger i omgivelsene – det er dem det gjelder å endre – dette er den samfunnsmessige psykologien i praksis.

Forfatterne skiller mellom aggresjon og vold. Det er kanskje ikke så uvanlig, iallfall ikke om man skriver eller snakker i generelle ordelag. Men ansikt til ansikt med en sint gutt er det vel vanlig å tenke at han må slutte å være så aggressiv, ellers blir det ikke slutt på volden. De som arbeider i Matu tenker ikke slik. De tenker at guttene har overlevd ved å være slik de er, de har klart seg, holdt ut, bygget opp en måte å overleve på: *"Det er lige så anstrengende at lave en off-track karriere, som det er at skabe en on-track karriere"* (s. 142). De ser guttene i sine sammenhenger, hva de har lært og gjort for å overleve, slik de ansatte også ser seg selv ut fra sine sammenhenger. De tror ikke på straff – gir heller godteri, og viser det absurde og paradoksale i straff som svar på handlinger man vil prøve å få folk ut av. Tanken om behandling, i form av å skulle forandre den enkelte gutten, og blant annet skulle fjerne aggressivitet, møter heller ingen velvilje hos de ansatte. Under lesingen fremstår det som et tvilsomt prosjekt – ikke bare i forhold til å skulle lykkes, men også i etisk sammenheng: Kan det forsvares å skulle få unge gutter i Grønland til å slutte å være aggressive – når det var slik de overlevde? Her fortsetter forfatterne et tema jeg kjenner igjen fra eget arbeid om K (Giertsen 2000) – og bringer det et skritt videre. For på samme måte som K (en mann i 30-årene som hadde begått lovbrudd fra han var 12, 13 år og senere begikk to drap) vil heller ikke guttene i Matu ta imot tilbudene fra storsamfunnet om rollen som syk eller avviker av ett eller annet slag – selv om en slik rolle kan byttes inn i hjelpetiltak og løfter om en plass i det vanlige, etablerte et stykke frem i tiden. Gutter med slike livserfaringer kan kanskje sees som avvikere i pedagogisk, psykiatrisk, psykologisk eller juridisk sammenheng – og alle guttene i boka er blitt utredet av psykiatrien. Men i egen livshistorie er de ikke avvikere. Hovedsaken der er at de har klart seg, mot alle odds. Og så kommer noen fra den andre siden og vil at de skal legge av det som reddet dem. Som forfatterne sier: at de skal bli som en snegle som noen andre i all sin velmening vil ta sneglehuset fra for da skal det bli så mye lettere – før de spør: om det ikke er blitt lettere nå, uten det tunge huset på ryggen? Hva kan man svare – når de andre har fortellingen, uttrykkene og begge endene? Boka beskriver ulike former for brutalitet. Et gjennomgående tema i boka er nettopp: hvem skal bestemme hvilke historier, språk og uttrykk som skal regnes som gyldige?

Men hva hender i Matu, da – hvis guttene bare skal fortsette som de er? Og hva gjør de voksne? Hva tenker de? De tenker blant annet at aggressivitet kan være som en eksplosjon, for eksempel når du løper i voldsom fart en kort strekning eller en lang strekning. Og guttene i Matu løper, hver morgen. Og de ansatte løper. Løper og løper. Er med i forskjellige løp. I sine grønne skjorter kommer de fra Matu, det kan alle se. Men de er ikke lenger de slemme guttene fra Matu, de er løpere som deltar i strabasiose løp. De løper om vinteren, på ski, lange strek-

ninger, er med i langrenn slik bokas forside viser bilde fra. Ut i naturen og inn i samfunnet. Det begynte med at avisene ble interessert i fjellturen i 93 dager og skrev om den. Dette er en annen side ved Matu, at de blir synlige på slike positive måter overfor de andre i Grønland.

Avisene skrev om fjellturen som den sportsprestasjonen det var. Slik er også løpingen, treningen i studio med styrking av armer og ben, det er trening fordi de liker å trene. Ingen bakvei til oppøving av en eller annen sosial eller psykologisk ferdighet eller til å forme livshistorier slik fortelleren skjønner at mottakeren ønsker den skal være. Trening er trening. Og de som deltar, ansatte og gutter, liker å trene. Nå har elitetrenerne tilbudt seg å stå for treningen.

Guttene får være som de er. Ut fra gemytt konkurrerer de i ulike distanser, blir blant de beste og får premier, kommer i avisen. De trener, har ansvar for å åpne treningsstudioet. Måker snø for naboer, og etter tredje eller fjerde oppgang hender det at noen ber dem inn på kaker og saft. På Matu handler guttene inn og lager mat. Lørdager er det videofilm og godteri. Ellers ikke. Men stillhet – som de kjenner fra før. Og det er samtaler om filmene, trening, kondisjon og ømme muskler.

De vet om hjemlengsel, sorg og smerte, og det er sider ved Matu de slett ikke liker. Det er der, kan ikke fjernes. Men guttene kan være sammen om noe av det, og de erfarer at slike tilstander ikke er statiske og fastspikret, men dukker opp og forsvinner, er i bevegelse. Og det er hvile å være i 'nuet', i øyeblikket – ikke tenke på en tung historie eller skremmende fremtid – bare akkurat det som er nå, når det er bra.

Det som stiger frem fra sidene i denne boka er en dyp lojalitet fra de ansatte til guttene og det livet de har klart seg i som best de kunne, og en vilje til å lete frem de gode sidene i guttene, også alle kreftene – ikke stoppe, stenge, straffe, men løfte frem kraften og så prøve å vende den i en retning hvor det går bra. Tanken er ikke at guttene skal få byttet ut innmaten med noe annet, heller ikke at de skal ikle seg helt andre mannsroller. Hvorfor er ikke alle steder slik, hvorfor har ikke alle en slik dyp respekt for den innsatsen, kunnskapen barn, unge har opparbeidet for å klare seg? Noen ganger kommer det skjævt avsted og ender med vold og skader på andre. Noe må gjøres. I vår tid hvor sterke krefter trekker i retning av å individualisere alle årsaker og ansvar til at folk utøver vold og skader andre, er Matu et viktig sted og beskrivelsen i denne boka et viktig bidrag til å se at slike hendelser inngår som del av samspill med andre. Det går an å se dette som noe relasjonelt: Om du endrer vilkårene for relasjoner, kan du endre den retningen kreftene tar. Og her hjelper det godt med bidrag fra guttene – men hovedsaken er ikke at de skal endre personlighet, men bruke kreftene på litt andre måter – slik at de kan oppleve andre svar fra omgivelsene og merke seg dette i sitt sosiale GPS.

Denne tanken om å plassere problemer utenfor den enkelte, ikke lenger se det slik at det er individet som kommer til kort – men at det kan plasseres i samfunnet, fellesskapet, har mye for seg. Ikke fordi dette pretenderer å være 'det sanne', men fordi denne måten å se det på, er hensiktsmessig og brukbar. Hva som skal sees som resultater, diskuteres i tråd med denne tilnærmingen. De store sjelelige inngrepenes og omvendelsenes tid er forbi – i disse historiene, iallfall.

Man kan peke på de helt spesielle forutsetningene i *Matu*: den uvanlige holdningen hos de ansatte, det spesielle i at guttene og de ansatte likte så godt å løpe og trene, gå i fjellet osv. Det er riktig nok, det er spesielt og skal noe til å kopiere. Slik alle institusjoner blir preget av de personene som til enhver tid befolker dem, med sine kunnskaper, innbarkete væremåter og personlige egenskaper, sine tolkninger av 'de andre' som de skal gjøre noe med – som har usynlighetskappe på når de er lik det vanlige.

Kapittel fem forteller om samfunnspsykologiske prosjekter i Guatemala og på Nørrebro – med samme erfaring: angst for ran var ikke lenger en nervelidelse hos den som hadde stått bak disken da det skjedde, men noe flere kunne snakke om, dele og dermed gjøre til fellesskapets erfaring – og som man kunne bruke fellesskapets innsikter, erfaringer, klokskap og humor til å bære. Fremfor at forferdelige hendelser splitter oss opp i ulykkelige og engstelige isolater, blir det grunnlag for å skape fellesskap, noe vi har sammen. Det er ikke sikkert at all angst forsvinner, men den får flere ben å gå på.

Men dette er også en teori som ekspertene kommer med, vil en kritisk leser kanskje tenke. Forfatterne er enige og har tatt høyde for det – epilogen er en advarsel om hvordan også denne modellen ikke må brukes.

Til slutt noen ord om språket i deler av boka, fra et par norske leseøyne. Dansk fagspråk ser ut til å ha mange flere engelske låneord enn norsk, noe som gjør teksten litt abstrakt, fremmed og minsker flyten. Den norske språkstriden, nynorsk, samnorsk, bokmål og riksmål og alle gode, ville og vanvittige språkdebatter kan ha hatt betydning.

Hedda Giertsen

Universitetet i Oslo

Referanse:

Giertsen, Hedda: *K og måter å forstå drap på*. Universitetsforslaget Oslo 2000.